

Deeltijd-ww in Europa

Na jaren van sterke werkgelegenheidsgroei zijn de arbeidsmarktomstandigheden in de meeste lidstaten van de Europese Unie (EU) in de loop van 2008 verslechterd. In februari 2009 bedroeg het werkloosheidspercentage in de EU bijna 8%, ruim 1%-punt hoger dan een jaar eerder. Het (gestandaardiseerde) werkloosheidspercentage in Nederland was in februari het laagste van alle lidstaten van de EU. De hoogste percentages werden gemeten in Spanje (ruim 15%) en de Baltische staten (rond 14%). In Duitsland was de werkloosheid 7%.

Overheden in de EU subsidiëren uiteenlopende vormen van werktijdverkorting. De aard van de maatregelen verschilt van land tot land, in samenhang met verschillen in nationaal arbeidsrecht en collectieve arbeidsovereenkomsten. In sommige landen hebben overheden bestaande regelingen uitgebreid (België, Nederland, Duitsland, Frankrijk, Italië en Oostenrijk). In andere landen zijn nieuwe regelingen in het leven geroepen (Hongarije, Portugal, Slovenië en Slowakije). In weer andere landen zijn maatregelen in voorbereiding. De meeste schema's waren aanvankelijk beperkt tot werknemers met een vaste aanstelling, tot specifieke bedrijfstakken en tot bedrijven met een minimum aantal werknemers. Veel beperkingen zijn recentelijk weggenomen. In Frankrijk en Duitsland is een vaste aanstelling niet langer een vereiste. In Duitsland en Oostenrijk zijn zowel de duur als de omvang van de financiële ondersteuning verruimd. Daar staat tegenover dat toegang tot de regelingen in meerdere landen aan strengere voorwaarden wordt verbonden, zoals een minimale omzetsdaling of een toezegging om werknemers niet te ontslaan zodra de regeling teneinde komt (Nederland, Hongarije, Oostenrijk en Slovenië).

De maatregelen stellen werkgevers in staat werknemers tijdelijk minder te laten werken dan contractueel is overeengekomen. Op de korte termijn wordt zo voorkomen dat vraaguitval tot massaal ontslag leidt. Het gevaar is echter dat zij noodzakelijke structurele aanpassingen vertragen. Bovendien is het gevaar aanwezig dat na verloop van tijd een groot aantal werknemers alsnog ontslag krijgt. Als de crisis lang aanhoudt, is de steun mogelijk niet voldoende om bedrijven in staat te stellen alle werknemers in dienst te houden. Daarnaast kunnen structurele wijzigingen sowieso tot onvermijdelijke ontslagen leiden. Daarom is het goed dat overheidssteun in veel landen gepaard gaat met prikkels of zelfs een verplichting om de inzetbaarheid van werknemers door opleiding te vergroten (België, Duitsland, Nederland, Hongarije, Oostenrijk en Tsjechië).

De Nederlandse variant van een betaalde verkorting van de werktijd, de deeltijd-ww, kent een maximale duur van 65 weken per werknemer. Gedurende die periode mag de werknemer maximaal de helft minder uren gaan werken en wordt hij voor die uren betaald uit de ww-gelden. Deze regeling vermindert op korte termijn de werkloosheid en kan in sommige gevallen langdurige werkloosheid voorkomen. Op langere termijn is echter een aantal minder gunstige effecten te verwachten. Allereerst remt de regeling de mobiliteit op de arbeidsmarkt. Juist in tijden van recessie is het belangrijk dat minder goed functionerende bedrijven inkrimpen of zelfs ophouden te bestaan, zodat ruimte wordt geboden aan nieuwe, innovatieve bedrijven die nieuwe werkgelegenheid genereren. In Nederland blijkt de regeling bovendien behoorlijk toegankelijk te zijn. Veel bedrijven schreven in op de regeling en dat was ook niet vreemd omdat er nauwelijks eisen aan waren verbonden. Officieel was de deeltijd-ww bedoeld voor het behoud van 'vakkrachten' in 'structureel gezonde' bedrijven. In eerste instantie was daar in het geheel geen controle op. Vanaf de verlenging van de regeling per 20 juli 2009 worden bedrijven enigszins geprikkeld om alleen hun meest waardevolle arbeidskrachten aan te melden voor de deeltijd-ww. Maar het blijft een moeilijke opgave voor de overheid om het geld op de juiste plaats te krijgen. Dit is een fundamenteel probleem, de overheid kan nauwelijks beoordelen welke bedrijven 'structureel gezond' zijn en welke werknemers 'vakkrachten' zijn. Het geld kan dus deels terecht komen bij bedrijven en werknemers waarvoor het niet bedoeld is. De 1 miljard euro die wordt uitgegeven aan de deeltijd-ww zal uiteindelijk moeten worden terugbetaald door de belastingbetaler of de werknemers zelf (zie kader 'De (ir-)relevantie van de ww-fondsen'). Gezien de genoemde argumenten – rem op de economische dynamiek en onterecht gebruik – is het de vraag of het gunstige korte-termijneffect op de werkloosheid opweegt tegen het forse bedrag.